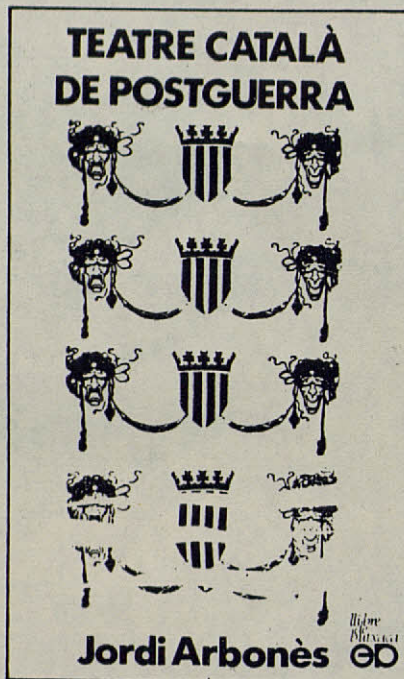

EL NOSTRE HOME A L'ARGENTINA

Camina pausadament i elegant per aquesta Barcelona trista i decadent, pel seu carrer Cortines, on va néixer un 17 de juliol de 1929. Mira pregon i escolta atent. Veu desencís i molta gent que parla espanyol. No defalleix ni desespera. No dimiteix de català. Durant quasi trenta anys, des d'allà, a l'altra banda de la bassa atlàntica, en Jordi Arbonès ens ha ensenyat què és ser fidel als principis de defensa de la llibertat de la nostra nació. Hi va anar per amor a la que avui és la seva dona i podria tornar als rengles de la resistència interior per la mateixa causa. Durant aquest temps, a més d'impulsar l'Obra Cultural Catalana —una de les més prestigiades entitats de l'exili, que mai no ha caigut en el parany de la fraternització espanyolista— ha treballat incansable (i també per la supervivència) com a autor d'obres sobre Pedroló, Papasseit o el teatre català i com a traductor dels més grans monstres de la literatura de llengua anglesa contemporanis: Henry Miller, Richard Hughes, Tennessee Williams, Faulkner, O'Flaerty, Margaret Mitchel, Anaïs Nin, Lawrence Durrell, Karen Horney, Gore Vidal, Thockeray o Anthony Burgess. Justament, la primavera passada va estar entre nosaltres —retorns que s'havien repetit el 1980, el 1982 i el 1985— per rebre de mans del Govern català el premi Sant Jordi a la millor traducció de l'any. Una ocasió d'or per poder gaudir d'una conversa fluïda, per poder conèixer el pensament d'un home de profunda integritat, un català nacional, el nostre home a l'Argentina.

L'últim cop que ens vam veure —l'any passat— Jordi Arbonès ens parlava de teatre, amb motiu del Congrés Internacional que es va celebrar a Barcelona, i gràcies al qual el vam poder veure uns dies per la seva ciutat natal. Enguany, el motiu de la seva vinguda ha estat tot un altre, encara que també relacionat amb el món de les lletres. Va venir per recollir un dels premis Sant Jor-

di que cada any atorga el Govern de la Generalitat de Catalunya. Del seu primer contacte amb nosaltres en sortí la publicació de la seva ponència del teatre català de postguerra al *El Llamp* núm. 34. El final d'aquell excel·lent treball era com una crida, tant per al renaixement del teatre d'exili com per a la catalanització real dels grups que van pel món en representació de la nostra terra.

De fet, les companyies, encara que siguin catalanes, quan apareixen per allà són titllades d'espanyoles. Fa poc, per exemple, es va anunciar la vinguda d'en Josep Maria Flotats amb el *Cyrano*, però posen «Cataluña (España)». En realitat seria bastant positiu, perquè de qualsevol manera parlarien en català, és a dir, seria el *Cyrano* en català. La gent s'adonaria que per molt que li fotin Espanya, allò és una altra cosa, hi ha alguna altra cosa al darrera, i la gent ho entendreà molt bé. En canvi, doncs, quan els de La Fura dels Baus van anar a Còrdova d'Argentina, es presentava com una companyia espanyola. En aquell treball que tu has esmentat jo acabava dient que mentre no se surti d'aquí tenint al darrera una mena

d'Estat català, lamentablement sempre ens posaran la llufa.

Però per molt Estat que hi hagi, si no hi ha la voluntat... Pensem, si més no, en molts exiliats com tu —només per citar alguns col·laboradors de *El Llamp*: Carner-Ribalta, Gibernau, Murià, Collell, etc.— que han mantingut la seva catalanitat en els moments més difícils i han escampat la idea de Catalunya arreu del món.

És cert. Penso que això s'ha de tenir en la consciència, tant els actors com les grans personalitats de la cultura i la política.

Però a l'Argentina, encara es fa teatre català?

Sí, el Casal de Catalunya encara manté una mena de quadre escènic, però el que passa és que no hi ha gaire gent, cada cop són menys els catalans que queden i se'ls fa difícil de poder muntar una obra. Però hi ha una voluntat, una gent, que tracta de mantenir aquest caliu del teatre català a Amèrica. El problema de les col·lectivitats catalanes a l'estranger és que totes passen per una situació molt semblant, és a dir, cada vegada no solament no hi va gent nova, sinó que molta gent se'n torna cap aquí... Recordem, per exemple, que el Casal de Catalunya, tenia un orfeó, ballets, etc. Abans es feia una obra en català cada mes, i ara si se'n fa una o dues l'any ja és molt, i malgrat el treball i esforç que suposa, s'ha de mantenir.

Abans els Casals eren una mena de fogar de la nostra cultura, allà on es mantenien pures les essències de la catalanitat. Els nous aires que bufen ara, sembla que tendeixen a desfigurar aquests objectius. Almenys aquestes són les notícies que ens forneixen els nostres corresponents arreu del món. És així?

Quan va morir Franco molta gent potser va pensar que ja estava tot guanyat i, en certa manera, cada vegada ha estat pitjor, perquè ara es troben amb actes que fan en què se'ls cola l'ambaixador espanyol. I ara, amb motiu del «centenari» del

Casal de Catalunya de Buenos Aires, pot passar que en els actes de celebració, a més del president Puigol també hi aparegui l'ambaixador o el cònsol, i aleshores hauran de posar la bandera espanyola. Es troben lligats per l'espanyolisme. Però hi ha d'altres grups, com és el cas de l'Obra Cultural Catalana, que procurem que això no passi, de cap manera. Evidentment, quan es fa alguna cosa en conjunt amb totes les entitats catalanes d'allà i en un àpat hi apareix la bandera espanyola, nosaltres no hi participem. Aquesta és una forma de mantenir aquest esperit que esmentaves. Ni a l'època de la República el Casal de Catalunya no es va deixar engalipar pel centralisme. Realment nosaltres estem molt amoinats.

Malgrat tot, encara hi ha homes i dones que mantenen la flama, però si pensem en l'avenir, hi ha un canvi?

No hi ha noves generacions. En el nostre cas, per exemple, hi ha gent que vénen d'èpoques remotes, que abans es deien Joventut Catalana, i ara som els guetos catalans. Cada cop es va diluint més.

Quines relacions teniu amb l'actual Govern de la Generalitat?

Bé, jo mateix, l'any passat, vaig estar amb en Nubiola que és qui s'ocupa de la relació de la Generalitat amb els Casals i tret d'un informatiu que ens envien, no fan gaire cosa més. Per exemple, quan es fa la trobada de presidents de Casals, a nosaltres no ens inviten, perquè, és clar, no som un Casal ni tenim socis. Nosaltres som un grup que no tenim ni president, ni secretari ni tresorer. Suposo que també hi pesa una mica la posició més radicalitzada que tenim —més assenyada, en diria Carles M. Espinalt— quant a la cosa catalana. Nosaltres pensem que no s'ha de tenir cap mena de relació amb el centre. Si això es fa a través d'un institut o d'alguna entitat que està mediatitzada, doncs ja procurem d'escapar-nos.

En els darrers anys has tingut l'oportunitat de viatjar diverses vegades cap aquí. En aquest anar i tornar quina reflexió fas del nostre present i del nostre avenir?

La veritat és que no som optimistes. En les converses mantingudes amb diversa gent et trobes que et

Assegut en un banc de la rambla Catalunya, l'amic Arbonès recorda la seva infantesa

diuen que hi ha noves generacions que s'incorporen al moviment independentista, i això sí que és una cosa que ens fa contents, perquè, a més —sobretot— és gent molt jove. Però penso que hi hauria d'haver alguna manera d'aglutinar aquestes forces a l'entorn d'un personatge o d'una institució que ho capitalitzés i es pogués treure profit de tot això. El perill està en què aquesta gent no acabi tenint un desengany, sobretot per la repressió que hi ha, perquè això pot fer que aquests nois es caguin a les calces. No sé quins han de ser els mecanismes.

És curiós que coincideixis amb en Gibernau, en Carner-Ribalta i en Murià en la necessitat d'un líder.

Exacte, és evident. Cal algú capaç d'aglutinar i amb prou carisma, no només per arrossegar el poble, sinó perquè la consciència nacional s'assenti en bases fermes i no només en crits.

En Jordi Arbonès va poder estar amb nosaltres gràcies a un guardó, el premi a la millor traducció que cada any ofereix la Generalitat de Catalunya i que li va ser concedit per la seva excel·lent adaptació de *La fira de les vanitats*, de Thackeray.

Això em va posar molt content, perquè no és un d'aquests premis que el vas a buscar, que hi tires, sinó que dins de la producció de tot l'any trien una obra, una traducció en prosa, en aquest cas.

Ara ha acabat un Nabokov molt dur de pelar i té diversos encàrrecs

entre els quals un altre Miller. Però Arbonès, ultra traduir per gust, necessita els diners que genera la seva feina, ja que els sous, a l'Argentina, no arriben per a gairebé res.

Realment allà els sous són molt baixos i si hagués de viure amb el sou que guanyo en una editorial, perquè també faig tasques editorials allà, amb prou feines arribaria al dia 5 del mes. La traducció és un complement ja necessari, però que cal fer amb rigor i esmerçant-hi el temps necessari. Això, de vegades, també fa que hagi de rebutjar ofertes d'altres editorials perquè en aquell moment ja estàs embarcat en una altra cosa. Procuro mantenir aquest nivell i si cal sis mesos per traduir una obra, són sis mesos. És clar que en un moment donat pot ser, com l'any passat, que apareguin tres o quatre traduccions meves, però es tracta de treballs acabats fa quinze o vint anys. Ara he vist publicat aquí *Washington DC*, d'en Gore Vidal, que ell mateix va presentar a Barcelona i que jo vaig traduir fa uns vint anys, aproximadament. Va ser una ocasió per conèixer-lo.

Aquesta tendència tradicional a Catalunya de gaudir de bones traduccions dels millors autors, sobretot de literatura anglosaxona, no s'inverteix —almenys fins ara—, és a dir, són molt pocs els autors catalans coneguts a fora.

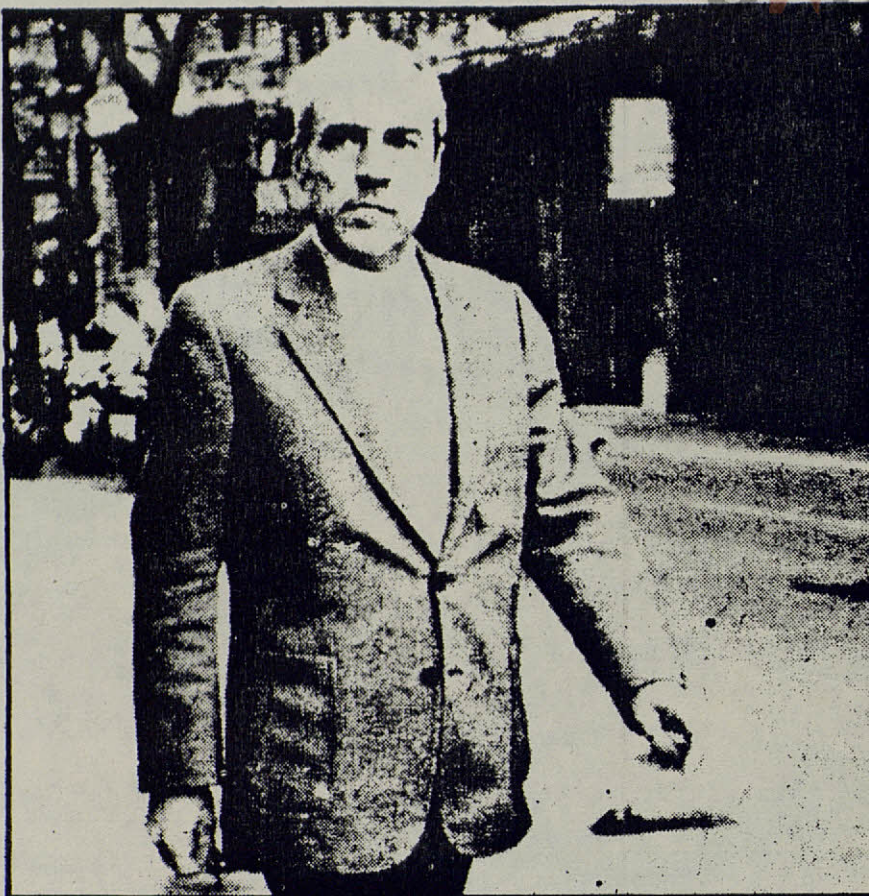
Això és un problema de les cultures d'àmbit reduït, però sembla que últimament, a través del PEN i d'al-

tres institucions, s'ha establert contactes per fer una ofensiva en aquest sentit.

Un altre camp de re-coneixement internacional és el del cinema i malgrat que hi comença a haver-hi bones intencions, la veritat és que la majoria de productes fets fins ara han ensorrat l'incipient cinema català del post-franquisme.

El cinema és fantàstic. Per exemple, a Buenos Aires van passar per la televisió un curmetratge de Joan Cabas, Miratges, parlat en català i amb subtítols. Això és importantíssim. En canvi, La plaça del Diamant la van presentar com si fos espanyola... Cal que pensem que és molt més fàcilment exportable el cinema que no pas la literatura, l'impacte de la cultura de la imatge està fora de qualsevol dubte. Mentre no sortim amb la nostra llengua pel món no serem més que la «provincia» espanyola. S'ha de prendre exemple de la gent de la Cançó que han fet d'ambaixadors de la nostra llengua i cultura sense fer escarafalls. Nosaltres mateixos vam portar en Raimon i va omplir vuit dies un teatre de la capital. En aquestes ocasions, a més, es fa una feina de divulgació molt útil. És a dir, la gent que anava als recitals no només frueïen d'una actuació artística sinó que sortien informats d'una realitat nacional que fins aleshores desconeixien. I això és el que caldria aconseguir en qualsevol acte que es fes a fora i no que ens confonguin amb Espanya.

En una entrevista que vaig fer a Arbonès el març de 1983 a la secció en català de *Diario de Barcelona*, recordo que ens explicava que el seu exili havia estat per amor, en anar darrera la seva promesa, que havia

marxat amb els seus pares cap a l'Argentina. Un exili novel·lesc per amor digne de figurar en algun episodi de les obres que ell mateix tradueix. Aquest amor pels éssers més volguts no fóra prou per què Arbonès tornés a la seva estimada pàtria?

Sí, és clar. Jo no m'he sentit mai arrelat allà. L'ambient, a casa, és català: la meua dona és catalana, els meus fills —tot i haver nascut a l'Argentina— enraonen el català i fins i tot l'escriuen, perquè a més a més coneixen la literatura catalana. Sempre tens el desig de tornar però

a la vegada també els fills... L'un està compromès amb una noia d'allà i l'altra ja és casada amb un argentí... Tornar cap aquí seria com desmembrar... La voluntat la tinc, potser hi manquen diverses circumstàncies.

Catalunya no es pot permetre el luxe de mantenir els seus millors homes fora de la terra, lluny dels centres de resistència, malgrat que lluny la resistència hagi estat un fet quasi heroic. El nostre home a l'Argentina ens fa falta aquí. Fins aviat!

XAVIER BORRÀS

Miting del Novetats

«No vull comprometre les autoritats a la reunió dient quins són els meus ideals per Catalunya: les nostres quatre barres sobre les portes d'ambaixades a Madrid, Lisboa, París i a tot arreu com Portugal; tot això amb fraternitat, aliances i pactes amb Espanya.

»No és un axioma matemàtic, ni un article de fe, ni un dogma religiós, que Catalunya no pugui tornar

a ser un Estat com en temps dels comtes i una república com l'any 750.

»Qui posa barreres a la immensitat del mar o cadenes a les ales dels vents?»

J. N. ROCA I FARRERAS,
25 de juliol de 1886

(per la transcripció d'aquest text centenari, JOAN M. FELIU)

La quarteta (informal) d'en Jep

RECONCILIACIÓ

*Girar full d'abús i afront,
quan a fer-nos pols s'aquissa,
més que d'ànimes de missa,
és de caps d'un dit de front.*